

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו הפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמצאת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' ב' אייר-שבת ח' אייר תשפ"ו

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת מנחות צ"ה-ק"ד

בס"ד שבוע פרשיות אהרי מות-קדושים

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

לא קא"ל. ר' יוחנן אמר מהכא, שנאמר ויד ה' היתה אל אליהו וישנם מתניו וירץ לפני אחאב עד באכה יזרעאל.

כבר ביארנו בעבר כי כל היכא דנקטו חשון לעולם, היינו לומר דאף במקום שיתכן שנראה שלא זו הדרך באופן זה או אחר, מכל מקום כך יש לנהוג לעולם, וכאן הביא ראייה מפרעה, שהיה רשע, ומשה היה עוסק להכניעו, ואם כן מה מקום לכבוד לאחד כזה ובעת כזאת, ואף על פי כן דיבר עמו בכבוד. וכן אליהו עם אחאב, לכאורה היינו מבינים שאין לאליהו להכניע לפני אחאב, ובואי לא לנהוג בו כבוד גדול כזה לרוץ לפניו, ומצאנו דאדרבה כך נהג, ומזה למדנו כנ"ל. והביאור בזה כתב המהרש"א [זבחים ק"ב ע"א], והענין שראוי לחלוק כבוד אפילו למלכים הקדמונים הרשעים כאלו שזכר וכדאמרין בפרק הרואה דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא, והמזלזל בכבודם כאילו פוגע בכבוד המקום. ע"כ. ויותר בביאור, שכל מלכות והתנשות שיש לאדם בעולם הוא מכח מידת המלכות המלוכשת בו, וזהו ענין האימה שיש לאדם באופן טבעי ממלכים, וממילא אנו מחלקים כבוד למלכות שמים שנמצאת עם אותו מלך, והוא ענין הברכה שמברכים שנתן מכבודו לבשר ודם.

ועלהו לתרופה רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי, חד אמר להתיר פה שלמעלה, וחד אמר להתיר פה שלמטה. איתמר, חזקיה אמר להתיר פה אלמים, בר קפרא אמר להתיר פה עקרות.

דהיינו דלשון לתרופה הוא נוטריקון של להתיר פה, רק נחלקו מה הוא הפה העיקרי שמסתמא מדבר עליו כתוב בסתם, דלחד מאן דאמר היינו פה של אלמים, פה של מעלה, דמותר האדם מן הבהמה הוא הדיבור, ויהי האדם לנפש חיה היינו רוח ממללא, ולבר קפרא היינו פה של מטה, פה עקרות, דעיקר האדם בעולם הזה להניח

דף צ"ה ע"א

תנן התם שער המזרח עליו שושן הבירה צורה. מאי טעמא רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי, חד אמר כדי שידעו מהיכן באו, וחד אמר כדי שתהא אימת מלכות עליהן.

רש"י פירש, כדי שידעו, ויראו מהיכן באו ויתנו הודאה למלכות שהוציאם משם. שתהא אימת מלכות, פרס עליהם ולא ימרדו בהם. ע"כ. ולפי פירוש זה יתכן שלשני הפירושים מלכות פרס היא זו הורתה לחקוק את צורת שושן הבירה שם, וטעם שניהם שלא ימרדו, רק נחלקו מה יביא אותם למצב הזה שלא ימרדו, דלדעה ראשונה הוא מחמת הכרת הטוב, ולדעה השניה הוא מחמת אימת המלכות. אמנם רבינו גרשום פירש, כדי שידעו מהיכן באו, שיכירו בניסין שעשה להן הקדוש ברוך הוא שמשם עלו כשנתן להן כורש רשות לעלות ולבנות הבית. ושתהא אימת מלכות, שיזכרו שהן משועבדין. ע"כ. ולפי זה יש לומר שלטעם הראשון חכמים הם שתקנו לחוק צורת שושן הבירה שם לזכרון חסדי הבורא, אבל לפירוש השני יתכן שעשו כן מחמת אימת המלכות ולפי דרישתה.

והמהרש"א פירש כדי שידעו מהיכן באו כו', כדי שיזכור האדם בעת גדולתו את שפלותו שכבר היה, כענין זכר ליציאת מצרים. ולפי זה הוא כנ"ל תקנת חכמים, אם מצד הודאה לבורא על גאונם, אם מצד שלא תזוה עליהם דעתם כשיזכרו בשפלותם. והברטנורא על מדות [פרק א' משנה ג'] כתב, כשעלו מן הגולה ציוו להם מלכי פרס לצייר צורת שושן הבירה על שערי הבית כדי שיהיה להם מורא מלכות, וציירוהו בשער המזרח.

א"ר ינאי לעולם תהא אימת מלכות עליך, שנאמר וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוו לי לאמר, ואילו לדידיה

כולל ומכון ראש פינה:

תולדות ולפרות ולרבות, ובלא זה חשוב כמת, ואם כן בסתמא היינו לגרום להולדה.

דף צ"ח ע"ב

דוחקין ובולטין בפרוכת.

ולפי זה משמע שלא היתה דלת לבית קודש הקדשים, רק פרוכת, ואף שבבית ראשון היתה אמה טרקסין, והיה שם פתח, לפני הפתח היתה פרוכת. אך זה לא יתכן, דמפורש בכתוב [דברי הימים ב', ד' כ"ג] שהיו לו דלתות, דז"ל הכתב, והמזמרות והמזרקות והכפות והמחתות זהב סגור ופתח הבית דלתותיו הפנימיות לקדש הקדשים ודלתי הבית להיכל זהב. ובברייתא דמלאכת המשכן [פרק ז'] אמרו, צאמרת היה ארון נתון בתוך הבית וחולק את הבית עשר אמות על עשר אמות ושנים כרובים של זהב היו עומדים על רגליהם בארץ מכותל לכרוב חמש אמות מכרוב לארון חמש אמות. מניין אתה אומר כיון שהכניסו הארון האריכו הבדים והגיעו לפרוכת והגיעו לפתח לפיכך לא ננעלו דלתות בית קדשי הקדשים, שנאמר ויאריכו הבדים, אי איפשר לומר ולא יראו שכבר נאמר ויראו, אי איפשר לומר ויראו שכבר נאמר ולא יראו, הא כיצד בולטים בפרכת ונראין כשני דדי אשה. ומניין שהאריכו בפנים, שנאמר ולא יראו החוצה, הא למדת שהאריכו בפנים. ומניין שהאריכו מבחוץ, שנאמר ויאריכו ראשי הבדים מן הבית וגו' ומניין שכשם שנמתחו הבדים כך נמתחו כנפיהם וכיסו הארון וחיפו את בדיו מלמעלה שנאמר ויסוכו את הארון ועל בדיו מלמעלה.

ובביאור יותר ברד"ק [מלכים א' ה', ה'] ויאריכו הבדים, האריכו אותם לחוץ, כלומר שמשכו אותם כלפי חוץ, לפי שלא היה צריך עוד לשאת בכתף, ומתחילה היו הבדים נתונים בארון בשוה שהיו עודפים אחורי הארון כמו לפני הארון, שהרי ארבעה אנשים היו נושאים אותו לכל בד שני אנשים אחד לפניו ואחד לאחוריו, וכיון שהביאו הארון לדביר כמו שהיה עם בדיו ולא היה עתיד עוד לנשוא בכתף, האריכו הבדים ומשכו כלפי חוץ עד שנראו ראשי הבדים על פני הדביר כדי שיהיה נכנס שם כהן גדול ביום הכפורים להקטיר בין הבדים ולא יהיה פונה הנה והנה, ולפיכך האריכו הבדים על פני הדביר ולא יראו החוצה לפני הדביר. ואם תאמר והלא אורך הבדים לא היה אלא עשר אמות ולא נאמר בתורה שהיו נראים חוץ לפרכת, והדביר היה רחבו עשרים אמה, א"כ אע"פ שמשכו אותם היאך נראו עדיין על פני הדביר. נאמר כי לא נתנו הארון סמוך לכותל מערבי אלא הרחיקו אותו מן הכותל עד כדי שיראו הבדים על פני הדביר כשמשכו אותם כלפי חוץ, ואין צריך לומר כי מקום ארון אינו מן המדה ובנס היה עומד שהרי בתוך המדה היה תחת כנפי הכרובים בתוך עשרים אמה ולא היה ממנו עשר אמה לכל רוח. ויהיו שם עד היום הזה, שלא הסירו אותם עוד מן הארון, כמו

שכתוב לא יסורו ממנו, וגם לא החזירו אותם לאחוריהם, אלא היו משוכים לפני הדביר לעולם, זהו עד היום הזה, א"כ דלתות שער הדביר לא היו נסגרות לפיכך הוצרך שלמה לעשות פרכת להיות מבדילו.

והנה לפי פירוש זה מה שהיו הבדים דוחקים בפרוכת לא היה מעשה ניסים, אלא כך עשו בכונה, אמנם לא משמע כן בברייתא הנ"ל, ובאמת התוספות כאן כתבו, מעשה נס היה, דארון באמצע קדשי הקדשים היה ולכל צד היה עשר אמות ומקום ארון אינו מן המדה, ואם כן אפילו למאן דאמר שהבדים נשמטים לצד אחד היאך מגיעים עד הפרוכת הא לא היה אורכן עשר, אלא על ידי נס האריכו הבדים עד שהיו דוחקין ובולטין ונראין כשני דדי אשה לחיבתן של ישראל.

תנו רבנן עשרה שולחנות עשה שלמה המלך וכו'. תנו רבנן עשר מנורות עשה שלמה וכו'.

והביא בילקוט [מלכים רמז קפ"ה] טעם לזה, ולכל מה שעשה שלמה, שולחנות, מנורות, עיורים וכרובים, וז"ל, ויעש שלחנות עשרה כדי להרבות זרעים, ולמה עשה משה אחד שלא היו במדבר צריכין לזרעים, וכיון שבא שלמה עשאן עשר כדי להרבות זרעים. ולכך נתן חמש מימין כנגד ימין העולם שהוא דרום שמשם טללי ברכה וגשמי נדבה יוצאים לעולם, אמר שלמה בזכות אלו השלחנות הנתונות בימין יהיו גשמי ברכה וטללי ברכה יוצאים לעולם מן ימין. ולכך נתן חמשה משמאל כנגד צפון שהוא השמאל שמשם הרעה יוצאה לעולם אמר שלמה בזכות השולחנות הנתונות משמאל יודחו הרעות מישראל. וכך קבע עשרה כיוות חמשה מימין כיוור של משה וחמשה משמאל. ויעש את מנורת הזהב עשר כנגד עשרת הדברות, וכל מנורה היו בה שבעה נרות, הרי שבעים כנגד שבעים אומות, שכל זמן שהנרות דולקות היו מתכבשים, ומיום שכבו הנרות נתגברו. ותורה נמשלה בנר שנאמר כי נר מצוה ותורה אור. ואף על פי שעשה שלמה עשר שלחנות לא היה מסדר לחם הפנים תחלה אלא על של משה שנאמר ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים ואחר כך היה מסדר על כלן, שנאמר ואת השלחנות ועליהם לחם הפנים, ואע"פ שעשה שלמה עשר מנורות לא היה מבעיר תחלה אלא על של משה, שנאמר ומנורת הזהב ונרותיה, ואחר כך היה מבעיר כולם, שנאמר ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט. ויעש בית קדש הקדשים כרובים שנים כנגד לוחות שנים, מעשה צעצועים שהם מטללים בכתרים. וכנפי הכרובים ארכם אמות עשרים כרובים היו שנים וארכם עשרים אמות הרי כ"ב כנגד כ"ב אותיות, כנף אחת מגיע עד הקצה שהם מגיעים מסוף העולם ועד סופו, כשם שלמ"ד באמצע האותיות כך כרובים באמצע, והם עומדים על רגליהם כאות למ"ד. ופניהם לבית שבזכותו ובזכות עושיהם הבית עומד. והם היו ראש לכל מה שהיה בבית

שהיתה שכינה עליהם חונה ועל הארון וכו'. ע"כ. ונקט כדעת רבי אלעזר בן שמוע לקמן שעל כולם היו מסדרים, רק של משה היה קודם לכולם.

דף צ"ט ע"א

אחד של כסף ואחד של זהב, על של כסף נותן להם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש ולא מורידין.

כתב רש"י, והאי דקרי הכא כסף ובמתניתין שיש משום דשיש לכן ככסף. אמנם הביאו התוספות דהיא מחלוקת הברייתא והמשנה, ולכאורה הכי מסתברא, דמהי תיתי לומר שקורא בסתמא לשיש בשם כסף משום שצבעו הוא כזה, וצ"ע.

שלוחות ושברי לוחות וכו'.

כתב רבינו המהר"ל לבאר מה הענין להניח את שברי הלוחות בארון, וז"ל, דבר זה בארנו הטעם, כמו שמצוה לשום בארון הלוחות כך מצוה לשום שם שברי לוחות, מפני כי שברי לוחות אחר כך מעלה לישראל. כי בודאי הלוחות הראשונות שהיו מעשה אלקים היו יותר במעלה מן לוחות שניות שלא היו מעשה אלקים. ולפיכך היו גם כן שברי לוחות מונחים בארון, כי הלוחות שהיו בארון על ידם השכינה על הארון. אף על גב שהם שבורים, מ"מ מורה זה על מעלת ישראל שהגיעו אליה, ואף על גב שנתבטלה מעלה זאת, אינו דומה מי שלא היה לו שום מעלה כלל אל מי שהיה לו ובטלה. ועל ידי הלוחות ושברי הלוחות היה השכינה שורה, ועל זה אמר מכאן שתלמידי חכמים ששכח תלמודו מחמת אונסא שאין נוהגין בו מנהג בזיון, דסוף סוף הגיע למדריגה עליונה, והאונס אין מבטל מדריגתו העליונה שהגיע אליה. כמו שכאן היו שברי לוחות מונחים בארון מפני שכבר ישראל הגיעו לאותה המדריגה עליונה שהיה בלוחות הראשונות שהיו מעשה אלקים, וישראל לא בטלו מן אותה מדריגה כשנשברו בטול גמור, ולפיכך היו מונחין בארון אף שברי לוחות. ע"כ.

ובביאור יותר, דעיקר הראיה היא ממה שהיו שברי הלוחות מונחים בארון, דהרי הארון הוא עבור התורה, והרי קיימא לן שהכתב של הלוחות פרח, ואם כן היו שברי לוחות בעלמא, ומה עניינם לארון, אלא מכאן למדנו שהלוחות עצמם הרי הם תורה, ואף שאין הכתב ניכר עליהם, מכל מקום התורה נמצאת בעצמותם, ורק לא זכינו למדרגתם כי חטאנו, אבל הלוחות הראשונות היו במעלה גבוהה בהרבה מהלוחות השניות, והתורה שניתנה על ידם היתה גבוהה בהרבה מהתורה שניתנה בלוחות השניות, ולכן לא היו מתים אז כי היו מזדככים לגמרי על ידי תורה זו, שהיו במדריגת אדם הראשון קודם החטא, והיו המצוות המעשיות מתקיימות בדרך אחרת

מהדרך שאנו מקיימים היום את המצוות, אלא באופן רוחני, כמבואר בזוהר הקדוש, ומעלה זו באה מחמת גוף הלוחות שנהיה מעשה אלקים, ודבר זה נשאר, והרי שברי הלוחות הרי הם כנשמה ללוחות השניות, וכל פנימיות התורה גנוזה בתוכם, ושמעתי מחכם גדול שזהו מה ששבר משה את הלוחות ולא החזירם כביכול לנותנם, כי רצה שתשאר אצלנו בחינה זו של התורה, וכל השגתינו בפנימיות התורה היא מכח שברים אלו שנשארו כאן בעולם הזה, עד עצם היום הזה, ועד שתתגלה לנו שוב התורה הזו כשיבא לעתיד משה רבינו לגאלו עם משיח בן יוסף ומשיח בן דוד במהרה בימינו, ובזה יש לבאר גם כן מה שאמרו שאמר לו הקב"ה יישר כחך ששברת, שזכינו לתועלת הנ"ל.

וכן הוא תלמיד חכם, הגמרא [הגיגה כ"ז ע"א] אומרת, אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן, קל וחומר מסלמנדרא, ומה סלמנדרא שתולדת אש היא הסך מדמה אין אור שולטת בו, תלמידי חכמים שכל גופן אש, דכתיב הלוא כה דברי כאש נאם ה', על אחת כמה וכמה. ע"כ. הרי שלמיד חכם מקבל על ידי התורה מהות אחרת משאר בני אדם, שגופו אש, וכמובן נהנים ממנו עצה ותושיה על ידי הוראותיו ועצותיו, אך אלו הם בחינת הכתב שעל הלוחות, אך אם ח"ו מחמת אונסו נשתכח ממנו תלמודו, מכל מקום הרי הוא כשברי הלוחות שיש בעצמותם קדושת התורה והשפעתה, ויתירה מזו, כבר ראינו בדורות האחרונים כמה תלמידי חכמים וצדיקים מופלגים ביותר שהיו בבחינה זו של שברי לוחות, והיו שרויים כמה וכמה שנים בחולי עד שאי אפשר היה אפילו לדבר אתם, כי בבחינה של חוסר הכרה וכו', עד שנסתלקו לבית עולמם, ולפי מה שכתבנו למעלה הרי היתה מעלה גדולה להיותם עמנו כאן בעולם הזה אף שלא היינו יכולים לדבר עמהם בפועל, כי כמו ששברי הלוחות היו בבחינת נשמה ללוחות השניות, כמו כן אלו, כל זמן שהיה גופם שרוי עמנו כאן בעולם הזה, הייתה השפעת התורה והרוחניות לכל הדור מכח היותם כאן, והמבין יבין כמה צריך להתחנן ולהתפלל שימשיכו הצדיקים להיות עמנו כאן אף אם כבר אינם בכוחם, וד"ל.

ושברי לוחות מונחים בארון.

ודנו הראשונים באיזה אופן היו מונחים הלוחות ושברי הלוחות, שהתוספות כתבו שהיו מונחים זה על זה, ומהירושלמי משמע שהיו מונחים זה ליד זה, וביאר המלבי"ם [שמות כ"ה י'] דפליגי בקדושת הלוחות הראשונות לאחר שפרח מהם הכתב, דלדעת הירושלמי קדושתם גדולה יותר הואיל והיו מעשה ידיו של הקב"ה, ולכן אסור להניח עליהם, ולהבבלי הואיל ופרחו האותיות ירדו מקדושתם ולכן מונחים עליהם הלוחות השניות.

ובאמת בענין שברי הלוחות נחלקו הראשונים, דלדעת רש"י ותוספות היו כל ימי המדבר היו שברי הלוחות מונחים בארון העץ שעשה משה, עד שנכנסו לבית

עולמים ואז שמו את שברי הלוחות בארון עם הלוחות השניות, ולדעת הרמב"ן הוא מחלוקת תנאים, ודעה הנ"ל היא דעת יחיד, כלשון הירושלמי [סוטה ל"ה ע"א], תני רבי יודה בן לקיש אומר שני ארונות היו מהלכים עם ישראל במדבר. אחד שהיתה התורה נתונה בו ואחד שהיו שברי הלוחות מונחין בתוכו וכו'. והמלבי"ם עשה שלום בין השיטות וכתב וז"ל [דברים י"ג], ואעש ארון עצי שטים וכו' ואפן וארד מן ההר ואשים את הלוחות, שאז הניח לשם גם לוחות השניים, ומ"ש ויהיו שם בארתי בפרשת תרומה כי זה הארון נשאר לדורות כי עשהו משה כמדה שא"ל ה' לעשות במשכן, רק אחר כך תקנהו בצלאל במה שהוסיף עליו שני ארונות זהב והכפורת והכרובים, עי"ש. דהיינו שלא היה ארון עץ מיוחד לשברי הלוחות, אלא הוא הוא הארון שנשאר לדורות, והוא ארון העץ והוא ארון הזהב.

פעמים שבטולה של תורה זהו יסודה וכו'.

פירש רש"י כגון שמבטל ת"ת להוצאת המת. וכתב רבינו המהר"ל דאין נראה, דלא הוי ליה לומר זהו יסודה, דמשמע יסודה שבונה התורה ונותן קיום אליה, וזה שמבטל ת"ת להוצאת המת אין נותן הקיום אליה. אבל פירושו כמו בשעה דמפורין כנס [ברכות ס"ג ע"ב], כי כאשר אין התורה חביבה עליהם לא יתן לפניהם דבר תורה, וזהו קיום התורה. ודריש ליה מדאמר י"שר כחך ששברת, משמע שעשה דבר לתורה, דלענין שהשליך הלוחות מידו לא שייך לומר י"שר כחך, דמה כח יש בזה, אלא מה שבטול תורה נחשב שעשה יסוד אל התורה, ועל קיום התורה נאמר י"שר כחך שפעל זה.

ולפי מה שכתבנו לעיל מבואר יותר, דלכאורה אין לך ביטול תורה גדול משבירת הלוחות, שהרי נתבטלה נתינת התורה לעם ישראל רח"ל, אבל באמת אם לא היה שוברם היו הלוחות חוזרים לנותנם, אבל עכשיו ששברם הרי נשארו כאן השברים ומכחם זכינו לפנימיות התורה ונשמתי.

ובעצם ענין זה האריך רבינו מאיר שמחה בספרו משך חכמה [שמות ל"ב י"ט] בדברים יסודיים ביותר, המבארים יותר את ענין היסוד שהיה בשבירת הלוחות עד שיצדק לומר שבטולה של תורה זהו יסודה, והואיל ודברים אלו נצרכים ביותר ובעיקר בדורותינו אלו, נביא אותם כאן. וז"ל, ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה וישלך מידו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר. הענין, כי התורה והאמונה המה עיקרי האומה הישראלית, וכל הקדושות, ארץ ישראל וירושלים וכו' המה פרטי וסניפי התורה ונתקדשו בקדושת התורה. ולכן אין חילוק לכל עניני התורה בין במקום בין בזמן, והיא שוה בארץ ישראל ובחול [לבד מצוות התלויות בארץ]. וכן הוא שוה בין לאדם הגבוה שבגבוהים, משה איש האלקים, להשפל שבשפלים. ומשה, לא קראו התורה

רק סרסור. אבל אין התיחסות התורה לו, והתורה היא מחוייבת המציאות, כי קוב"ה ואורייתא חד, וכמו שהוא מחוייב המציאות, כן התורה, ומציאותה אינו תלוי רק בעילת העילות יתברך שמו. והנה דל השכל, קצרה ידו להשיג מציאות מחויב המציאות בלתי תכלית ובלתי מושג, ולכן חתרו להם מסילות לעשות צורות ודמיונות או כוונים למערכת שמים לאמר זהו המרכבה לאלקות וזהו המשגיח והמסבב כל הענינים בעולם, ולו עבדו וזבחו והקטירו. ורקודי הנפש ורתיחות הדם נתהוה ממושג מוחשי ונראה. והמה, כאשר ראו כי בושש משה, נפלו מאמונתם ובקשו לעשות להם עגל ולהוריד על הצורה ההיא רוח ממעל ולשפוט על זה כי הוא מרכבה לאלקות והוא המשגיח בעולם השפל, והוא העלם ממצרים. וזה היה גם הטא עגלי ירבעם, יעוין שם היטב למתבונן.

ועל זה צווח משה ככרוכיא האם תדמו כי אני ענין ואיזו קדושה בלתי מצות ה', עד כי בהעדר כבודי עשיתם לכם עגל, חלילה, גם אני איש כמוכם, והתורה אינה תלויה בי, ואף אם לא באתי היתה התורה במציאותה בלי שינוי חלילה. והראיה, כי ל"ה שנה שהיו נזופים במדבר לא היה הדיבור מתיחס למשה. ואל תדמו כי המקדש והמשכן המה ענינים קדושים מעצמם, חלילה, השם יתברך שורה בתוך בניו, ואם המה כאדם עברו ברית, הוסר מהם כל קדושה, והמה ככלי חול באו פריצים ויחללוהו. ויותר מזה, הלוחות מכתב אלקים גם המה אינם קדושים בעצמם רק בשבילכם, וכאשר זנתה כלה בתוך חופתה המה נחשבים לנבלי חרש ואין בהם קדושה מצד עצמם, רק בשבילכם שאתם שומרים אותם. סוף דבר, אין שום ענין קדוש בעולם מיוחס לו העבודה והכניעה, ורק השי"ת שמו הוא קדוש במציאותו המחוייבת, ולו נאזה תהילה ועבודה. וכל הקדושות המה מצד ציווי שצוה הבורא לבנות משכן לעשות בו זבחים וקרבנות לשם יתברך בלבד. והכרובים, חלילה, אין להם עבודה ושום מחשבה וענין, רק זהו כמו הקברניט רוצה לדעת הרוח לאן נוטה, עושה תורן, כן עשה הבורא יתברך סימנים וציונים להודיע אם ישראל עושים רצונם של מקום בזמן שפניהם איש אל אחיו וכו'.

וזהו ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות, הבין טעותם, ויחר אף משה וישלך מידו את הלוחות, רצונו לומר כי אין שום קדושה וענין אלקי כלל בלעדי מציאות הבורא יתברך שמו. ואם הביא הלוחות, היו כמחליפים עגל בלוח ולא סרו מטעותם. אולם כאשר שבר הלוחות, ראו איך המה לא הגיעו אל מטרת האמונה ב"ה ותורתו הטהורה. וזהו דברי הגמרא בכמה מקומות (תענית כו, א) ומכילתא (יתרו יט, ב) שגם על עת עמידתם בהר נאמר ובלבם יזכו לו, שעדיין לא נחקק בתוכם הציור האמיתי להאמין בנמצא מחוייב המציאות בלתי מושג ובלתי מצוייר, ולכך טעו

בעגל. ובלוחות הראה להם לעקור מהם כל דמיון כוזב, והפליא לעשות משה רבינו בשבירת הלוחות. ולכן נתן לו הקדוש ברוך הוא ישר, שאמר לו הקדוש ברוך הוא (דברים י, א - ב) פסל לך שני לוחות אבנים וכו' וכתבתי על הלוחות וכו' אשר שברת, היינו גם כן להיות לאות על השורש שלימדת להם בשבירת הלוחות. זה כי לוחות ושברי לוחות מונחין בארון, ולהורות כי הראשונים אשר מעשה אלקים המה, כמשמעו, הוא בכבודו עשאו, המה שבורים, ולוחות שפסל משה המה השלמים, להראות כי אין בנברא קדושה בעצם רק מצד שמירת ישראל התורה מפי רצון הבורא יתברך שמו הקדוש, הנמצא האמיתי, הבורא הכל ית"ש וזכרו. וכמעט על זה נכלל כל ספר דברים להזהירם בזה כי לא ראיתם כל תמונה (דברים ד, טו) וכו'.

ולפי זה גם זה מכלל הטעות שאמרו שמושה העלן מארץ מצרים, ולא משה העלן, רק היה השליח לדבר לפרעה, אבל הקדוש ברוך הוא בהשגחתו הפרטית העלן. ולכך אמר הקדוש ברוך הוא לך רד כי שחת עמך, במה שיחת, שאמרו אשר העלית מארץ מצרים, שאותך חשבו כאילו היית מעלה אותן ממצרים מכוח אלקי בלתי השגחתי הפרטית.

וזה מה שכתוב (ויקרא יט, ל) ואת מקדשי תיראו, לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שהזהיר על המקדש (יבמות ו, ב). וזה (ויקרא שם שם) אני ה', מה' אתה ירא. ובאמת שהעיקר שלבורא יתברך ראוי להתפלל ואין ראוי להתפלל לזולתו, עם העיקר שהבורא יתברך בורא ומנהיג לכל הברואים, המה עיקר אחד. כי כל עיקרי הטעותים שלהם היה בחשבם כי הבורא יתברך אינו מנהיג בשפלים, ומשאתו יעצו להדיח כי אי אפשר למשכיל לאמר כי כל הענינים נפלו במקרה כדעת האוילים. ועל כרחך כי יש מנהיגים בנבראים אשר הבורא לגודל זכות בריאתם מסר להם ההנהגה בתבל, ואם יעבדום וימסרו נפשם בפעולות וענינים אשר מראה כי כוסף הנפש להם ודבוק להם בכל כונתו, אז ימשוך להם טוב וכל שמן, וכדברי הנשים הארורות. אבל באמת כל התבל מושגחת כולה בהשגחה פרטית מעתיק יומין, הבורא יתעלה בעצמו. ולו אין חילוק בין תולעת קטן שבים לכל הנבראים ואישים העליונים, מט"ט שר הפנים ומיכאל לבוש הבדים, כי רחוקים המה מאתו בתכלית ההשוואה. ומי שיכול להשיג מציאות הבורא יתברך מושגח מאתו שוה עם מט"ט שר הפנים, ולא נופל זה מזה, ולא יכול שום מלאך לעשות לנו דבר בלתי רצון הבורא בפרטיות מאומה. וכמו שלא נופל דג קטן מדג גדול בעצם בריאתו, וכן לא נופל המורכב בד' יסודות מהשמש המורכבת ביסודות מזהירים, ככה לא נופל בן תמותה, איש כמונו בעצם ולא נכנע מאישים העליונים הפשוטים ונבראים מעצם רוחני פשוט, וכולנו כאחד שוים ומושגחים בפרט ונבראים מהנמצא האמיתי

בהחלט, הבורא יתברך שמו. אם כן, אין שום תפילה ושום קדושה בעצם מבלי הבורא יתברך ברצונו והשגחתו הפרטית בכל עת בלי הפסק, וכולם בטלים במציאותן אל הבורא יתברך ממלא כל עלמין ומסבב כל עלמין. ואמר בפשוט (חגיגה יא, ב) מה למעלה מה שהוא למטה, מה לפנים מה שהוא לאחור, שהבורא יתברך הוא ראשון והוא אחרון, הוא לפנים ולפני ולפנים. וזה שאמר (דברים ו, ד) שמע ישראל ה' אלקינו היינו הבורא יתברך משגיה בפרטיות והוא אלקינו בכל פרט ופרט, לכן תדע כי ה' אחד, ואין אלקים זולתו. ע"כ הנצרך לענייננו.

דף צ"ט ע"ב

ואמר ריש לקיש כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו, שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים וכו'.

ובפרקי אבות אמרו שהרי הוא מתחייב בנפשו, ובאחרונים נחלקו האם דבר זה נוגע גם להיום או שהיה שייד לזמן חז"ל כמו שנבאר, ולדעת אדונינו הגר"א דבר זה היה רק בזמנם שהיו למדים בעל פה, וכן דעת עוד אחרונים.

והנצי"ב כתב בהרחב דבר [דברים פרק ד' פסוק ט'] וז"ל, והא דתנן כל השוכח דבר אחד ממשנתו, אינו פשטא דקרא, שלא מיירי אלא במקרא, כמבואר בסיפיה דקרא והודעתם לבניך ולבני בניך, ולמדנו מזה בקידושין דחייב אדם ללמד לבנו ולבן בנו מקרא. אלא הוא כונה שניה אזהרה על תלמידי חכמים העוסקים בחקים ומשפטים שלא ישכחו מה שהעלו משנה שלהם מתוך העיון, וזהו לשון דבר אחד ממשנתו, ובמנחות דף צ"ט איתא מלימודו, היינו מה שלמד והוכיח בשכלו, ולמדו זה הכונה ג"כ מדכתיב את הדברים אשר ראו עיניך, ומזה למדו שהוא איזה משנה וחידוש הלכה אשר ראו עיניך, היינו עיני הדעת על פי העיון. ובירושלמי ברכות פ"ה א"ר תנחום הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכח שנאמר פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, הרי מפרש כמש"כ. אבל על השוכח מה שלמד יש מימרא אחרת ביומא דף ל"ח ב' כל המשכח דבר מתלמודו גורם גלות לבניו שנאמר ותשכח תורת אלהיך וגו', ותורת אלקיך משמעו מה שלמד מאחרים, כדאיתא בע"ז שם מתחלה כי אם בתורת ה' חפצו ואחר כך ובתורתו יהגה וגו': ע"כ. דהיינו דהשוכח דבר היינו מתלמודו דוקא, ממה שזכה בו בעמלו ויגיעתו לחדש בו, ולא על סתם דברי תורה.

אבל בעל התניא כתב בשולחן ערוך שלו [יורה דעה הלכות תלמוד תורה פרק ב' סעיף ד'] וז"ל, וכל השוכח דבר אחד ממשנתו מחמת שלא חזר על לימודו כראוי מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו, וגם עובר בלאו של תורה שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את

הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך וגו' וכל מקום שנאמר השמר פן הוא לא תעשה. וקבלו חכמים שאין הכתוב מדבר בעשרת הדברות לבדן אלא הוא הדין לכל התורה כולה.

ולכן למדו חכמים ג"כ מפסוק זה שכשם שהייב האדם ללמד את בנו כך ממש חייב ללמד את בן בנו כל התורה שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך ומה שנכתב זה גבי עשרת הדברות כמ"ש יום אשר עמדת לפני ה' וגו' הוא ללמדך שכל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני.

וגם עכשיו שנכתבה תורה שבע"פ ויוכל לעיין בספרים מה ששכח אין זה מועיל כלום כי מיד ששכח עובר בלאו קודם שיעיין כמו בימיהם שעובר בלאו בשעה ששוכח אף שאחר כך יחזור וישאל מרבו וילמדנו מה ששכח ועוד שמצות התורה לא תשתנה בשינוי הדורות ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים.

וגם אמרו הלומד ושוכח דומה לאשה שיולדת וקוברת וכל המשכח דבר אחד מתלמודו גורם גלות לבניו שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני:

[סעיף ה'] ואל יאמר השוכח דבר אחד אילו לא למדתי דבר זה לא נתחייבתי בנפשי ולמה אתחייב כשלמדתי ושכחתי, כי באמת אילו לא למד דבר זה לא מעלה עליו הכתוב בלבד כאלו מתחייב בנפשו אלא היה מתחייב בנפשו ממש, שכל מי שאפשר לו להרבות ולהוסיף בלימודו בענין שלא ישכח בזה מה שלמד כבר מפני שכבר חזר על לימודו כראוי ואינו מוסיף, אף על פי שאינו מתבטל מתלמוד תורה אלא חוזר תמיד על הראשונות, שלא מפני חשש שכחה אלא מפני שנוח וקל לו יותר לחזור על הראשונות מלטרות בלימוד חדש, הרי זה מתחייב בנפשו ממש, כמו שאמרו חכמים ודלא מוסיף יסיף, דהיינו שיאסף בלא זמנו, שנאמר בתורה כי הוא חייבם וגו' ואומר למען ירבו ימיכם וגו' ודברי תורה נדרשים מכלל הן לאו.

ולא אמרו לא עליך המלאכה לגמור אלא לענין שלא ימנע האדם מלעסוק בתלמוד תורה מחמת שהוא אינו יכול לגמור ולידע את כולה מקוצר דעתו וכח זכרונו לזכור הרבה כל כך כמו שיתבאר, או מאפס הפנאי שלו מטירדת פרנסתו, וגם כל אדם לא יוכל להגיע לתכלית התורה שמצד עצמה אין לה קץ ותכלית, וגם לענין שיחזור הרבה על לימודו כראוי ולא ימעט בזה מחמת שצריך ללמוד עוד כדי לגמור התורה כי לא עליך המלאכה לגמור, אבל אי אתה בן חורין ליבטל ממנה שלא להרבות ולהוסיף בלימודך אחר שכבר חזרת כראוי על לימודך שלמדת כבר ולא ישכח ממך.

ואם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה כי שכר תלמוד תורה שקול כנגד שכר כל המצות, ומן השכר הרב אתה למד העונש הרב למי שאינו מרבה ומוסיף

עד שיגמור כל התורה שבע"פ כולה אם אפשר לו, כמו שקיבלו חכמים בפירוש הכתוב כל המצוה כמו שנתבאר למעלה:

יכול אפילו מחמת אונסו ת"ל ופן יסורו מלבבך, במסירים מלבו הכתוב מדבר; רבי דוסתאי ברבי ינאי אמר יכול אפילו תקפה עליו משנתו, ת"ל רק.

ומשמע שמחמת אונסו ותקפה עליו משנתו הם שני דברים נפרדים, כן כתב בעל התניא [שם סעיף ו'], במה דברים אמורים שהשוכח מתחייב בנפשו ועובר בלאו כששכח מחמת עצלות שנתעצל לחזור על לימודו כראוי, אבל מחמת אונסו כגון שטרוד הרבה בפרנסתו והעתים שקובע לו אין מספיקים לו לחזור על כל לימודו שלמד קודם שהיה טרוד אינו מתחייב בנפשו וגם אינו עובר בלאו שנאמר רק השמר לך וגו' רק למעט מחמת אונסו:

[סעיף ז'] וכן מי שתקפה וגברה עליו משנתו מפני שהיא חמורה עליו ולכך נשכחה ממנו ולא הועיל לו מה שחזר עליה כראוי אינו מתחייב ואינו עובר אף על פי שאינו אנוס, שהיה יכול לעסוק תמיד במשניות והלכות אלו החמורות עליו ולא להסיח דעתו מהן להלכות אחרות, ועל זה נאמר ופן יסורו מלבבך, ללמדך שאינו מתחייב ואינו עובר עד שישב ויסירם מלבו ולכך נשכחו ממנו, ולא כשנשכחו ממנו דברי תורה מפני שקצר מצע שכלו להשיגם בקל ולתפסם יפה בשכלו ומוחו וכח זכרונו שלא ישכחו ממנו לאחר שיחזור עליה פעמים רבות כל כך כמו שחוזר על הלכות אחרות שאינן חמורות עליו, ולא הצריכתו התורה לעסוק תמיד בהלכות אלו החמורות עליו כדי שלא ישכחן, אלא אדרבה, צריך הוא ללמוד ולידע כל התורה שבע"פ כולה ולחזור עליה עד שיזכור היטב מה שאפשר לו לזכור ע"י חזרה זו שהן הלכות הקלות עליו ולא יחוש לשכחת החמורות מאחר שאינו נמנע ומניח מלחזור עוד עליהן ולעסוק בהן תמיד אלא מחמת עסקו בלימוד וחזרה לזכור ההלכות הקלות ונמצא שאינו מסיר דברי תורה מלבו וזכרונו.

[כי מה לי הלכות אלו ומה לי אלו, משא"כ במי שאינו חוזר כראוי לו גם על ההלכות הקלות עליו ועל ידי זה בא לידי שכחה, אף על פי שעוסק תמיד בתלמוד תורה ואינו מסיר דברי תורה מלבו הרי זה עובר ומתחייב בנפשו, שהרי לא נאמר ופן יסורו מלבבך, אלא ופן יסורו מאליהם, דהיינו שלא ישכחו מלבו כמ"ש פן תשכח, ואף שחוזר על לימודו לאחר שגומר כל ההלכות, או אפילו מקצתן כמה וכמה פרקים, הואיל ואין חזרה זו מועלת לו, א"כ העובר על דבריהם ברצונו ודעתו שיודע ורואה בעצמו שאינו זוכר היטב כראוי ואינו רוצה לחזור ולקבץ על יד, הרי זה כמסיר דברי תורה מלבו וזכרונו ועובר על פן תשכח ופן יסורו מלבבך]:

[סעיף ח'] וגם מי שיודע בעצמו שהוא שכחן גדול בטבעו ותולדתו שאף אם יחזור על לימודו פעמים אין מספר לא יזכור כי אם זמן מה ואחר כך ישכח מעט מעט, לא יוכל

לפטור נפשו מלאו זה דפן תשכח ומצות ושננתם, כי מצות התורה שוות לכל נפש מישראל ולא ניתנה תורת כל אחד ואחד בידו שיהיה זה חייב במצוה זו וזה פטור ממנה לגמרי מחמת טבעו ותולדתו, אלא כל אחד חייב לזכור דברי תורה בלבו כפי יכולתו והשגת כח זכרונו אם מעט ואם הרבה דברי תורה.

ועל זה אמרו לא עליך המלאכה לגמור, כגון מי שהוא שכחן גדול ואם יהיה שונה הלכות רק פרק אחד ביום ויחזור עליו מאה פעמים ויותר ואפילו כל היום כולו לא יוכל לזכרו היטב כי אם חודש אחד על דרך משל, ואחר כך אם לא יחזור עליו יתחיל לשכוח מעט מעט, הרי זה חייב לעשות כן, ללמוד בכל יום רק פרק אחד ולחזור עליו כל היום כולו וכן יעשה שלשים יום, ואחר כך בסוף החדש יחזור על השלשים פרקים אלו כמה פעמים עד שיוכל לזכרם היטב עוד ג' או ד' שבועות על דרך משל, ואחר כך ילמוד בתוך כך עוד פרק אחד בכל יום ויחזור עליו כל היום כולו ויעשה כן עד כלות הג' או ד' שבועות אלו, ואזי יחזור עוד פעם או שתיים על שלשים פרקים הראשונים וגם על פרקים האחרונים שלמד בג' או ד' שבועות אלו עד שיוכל לזכור הכל עוד כמה שבועות, ובתוך כך ילמוד עוד פרק אחד בכל יום. וכן יעשה להיות מוסיף והולך פרק אחד בכל יום בכל ימים שבינתיים בין חזרה לחזרה עד שילמוד כל כך הרבה משנה ותלמוד בענין כשיצטרך לחזור על הראשונות בסוף כל חדש כפי טבעו שאינו יכול לזכור היטב יותר מחדש אחד על דרך משל, אזי ישהה בחזרה זו כל החדש כולו עד שיחזור על כל לימוד שלמד עד עתה וכן יעשה לעולם מידי חדש בחדשו לחזור תמיד על הראשונות.

ואף שנמצא שלא יוכל ללמוד ולידע כל ימיו רק כדי מה שיוכל לחזור בחדש אחד לא יחוש כי לא עליך המלאכה לגמור וכך היו מצויים בימיהם תלמידים שלא היו בקיאים ויודעים בעל פה רק מסכת אחת ויש מהן שתי מסכתות. ע"כ. אמנם נאמרו בזה כמה דרכים ושיטות, וזו דרכו של בעל התניא, ותן לחכם ויוסף עוד.

רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו תורה ניתנה בארבעים ונשמה נוצרה בארבעים, כל המשמר תורתו נשמתו משתמרת, וכל שאינו משמר את התורה אין נשמתו משתמרת. תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שמסר צפור דרור לעבדו, אמר כמדומה אתה שאם אתה מאבדה שאני נוטל ממך איסר בדמיה נשמתך אני נוטל ממך.

ביאר רבינו המהר"ל דמה שאמרו התורה נתנה בארבעים יום והנשמה נוצרה לארבעים יום, זה מורה כי שתי דברים אלו דומים ביחד. והדמיון שלהם, כי התורה אינו דבר טבעי, אבל התורה היא שכל נבדל, וכן הנשמה

היא בלתי גשמית רק נבדלת לגמרי, ולפיכך שניהם הם נבראים בארבעים יום [וטעם הדבר שהוא דוק לארבעים יום, אין כאן המקום לבאר], ומזה הטעם ג"כ נמשל האדם אל התורה כמו הדג שהוא במים ששניהם שייכים זה לזה, ואי אפשר שיהיה הדג בלא מים, כך הנשמה הנבדלת צריכה אל התורה שהיא השכל האלקי הנבדל, לכך אם אינו שומר האחד, הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו השני.

וזהו המשל למי שמוסר צפור דרור לחבירו, קרא התורה צפור דרור בשביל כי הצפור דרור אין מקבלת מרות להיות תחת האדם, כי הוא צפור השמים פורח באויר השמים ואינו דר עם האדם רק בכל מקום, לכך נקרא צפור דרור שהוא לשון חירות, ודומה לזה התורה, כי התורה היא נבדלת מן האדם ואין התורה תחת האדם, כמו שאר קניני האדם שהם תחת רשות האדם, אבל התורה אינה תחת רשות האדם והיא מן השמים. וכמו שצפור דרור הוא בן חורין ודרור דר בכל מקום, כך התורה היא בכל מקום והכל שייך אליה. וצפור דרור זה צריך יותר לשמירה שלא יפריח מן האדם, וכך התורה מפני מדריגתה ומעלתה שהיא השכל הנבדל, אינה עם האדם רק אם שומר האדם התורה, ואם אינו שומר אותה התורה פורחת ממנו כמו צפור דרור הזה.

וכמו מי שהוא נותן לעבדו צפור דרור לשמר אומר לו שאל תאמר שאני נוטל ממך דמים, כי אין הדמים דומים ושונים לצפור דרור, כי לא לכל דבר הדמים הם תחליף, כי לא יתרצה האדם בדמים תמורת בנו או בתו או אשתו או נפשו, וכן לא ירצה דמים עבור חפץ היקר לו במיוחד, כי אין שיווי בין זה לזה, ולפיכך אין כאן נטילת דמים, רק הנשמה אני נוטל ממך, כי הנשמה דומה לצפור דרור לא הדמים, כדאמרינן [סנהדרין צ"א א'] שהנשמה אומרת מיום שפרשתי מן הגוף אני פורח באויר כצפור. ולפיכך אומר שאם אתה מניח אותה אקח נשמתך תחת הצפור דרור שהיא דומה לצפור יותר מן הדמים. וכן אמר הקדוש ברוך הוא שאם אין משמר את התורה לחזור על התורה ומניח את התורה להסתלק מן האדם, הרי יש ליטול ממנו הנשמה לא ממון. ועוד כיון שאין דמים לדבר אין תשלומין רק הנפש.

הקטירו הבזיכין, והחלות מתחלקות לכהנים.

יש לדון אם החלוקה תלויה בהקטרת הבזיכין, או רק האכילה, ובאחרונים יש דעות לכאן ולכאן.

חל יום כיפורים להיות בשבת החלות מתחלקות לערב; חל להיות בערב שבת שיעיר של יום הכפורים נאכל לערב וכו'.

משמע שחלוקת השעיר היתה ביום הכפורים עצמו, אבל לחם הפנים מתחלק לערב, ובפשטות הטעם הוא

שלא יבואו לאכלו בשוגג, וזה שייך רק בלחם שהוא לאכילה מיד, מה שאין כן שעיר שאין דרך לאכלו חי.

א"ר אמי מדבריו של ר' יוסי נלמוד, אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, קיים מצות לא ימוש ספר התורה.

כתב רבינו המהר"ל בביאור דבר זה, דע כי פירוש דבר זה, כמו שאמרו מקצת היום כמו כולו ומקצת השנה כמו כל השנה. ובאמת גם זה צריך ביאור, וטעם דבר זה אשר נחשב המקצת כמו הכל, מפני כי היום הוא אחד והלילה הוא אחד, ולפיכך מקצת היום כמו כולו נחשב. ואף על גב שלא נחשב כולו מצד הזמן, אבל מצד צורת היום נחשב מקצת כמו כולו, דאינו תולה בהמשך הזמן, שלא יהיה נחשב יום אלא שיהיה י"ב שעות, שזה אינו רק נחשב יום אפילו מקצת. וכיון שנחשב יום אפילו מקצת, אם שנה פרק אחד ביום ופרק אחד בלילה קיים והגית בו יומם ולילה. ובאמת אילו היה התורה נופלת תחת הזמן, לא היה נחשב כאשר לומד פרק אחד ביום כמו כל היום, אבל כיון שאין שייך זמן בתורה, אם למד פרק ביום נחשב כאלו עסק בתורה כל היום.

ויותר בביאור, ממה שנקט הכתוב לשון יומם ולילה, משמע שעיקר הקפידא שיהיה עסק התורה ביום ובלילה, רק הואיל ונקט לשון לא ימוש הייתי אומר שהכונה שלא יפסיק כלל להגות בתורה, ועל זה הביא מרבי יוסי ראייה שגם זה עדיין בכלל לא ימוש, וממילא אפילו בפרק אחד וכו' נקרא שעסק היום בתורה, כי זהו עיקר הענין, שלא יהיה יום ולא יהיה לילה בלא עסק התורה.

וצריך לפי זה שיתן האדם אל לבו שלא יעבור יום או לילה בלא לימוד כל שהוא, שקורה שאדם היה טרוד כל היום או בלילה ולא היה יכול אפילו לפתוח ספר, שיראה ללמוד, אם רב אם מעט. ובאמת להמבואר בסמוך שאפילו לא קרא אלא קריאת שמע קיים את הנ"ל, אין מציאות שלא יקיים האדם מצוה זו, ולא תמצא רק בעוסק במצוה שפטור מקריאת שמע, וכו'.

אמר ר"י משום רבי שמעון בר יוחאי אפילו לא קרא כו' ורבי ישמעאל לבן דמא צא ובדוק כו'.

ולכאורה היא סתירה למחלוקתם במסכת ברכות [ל"ה ע"ב], תנו רבנן, ואספת דגנך, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיד יכול דברים ככתבן, תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי רבי ישמעאל. רבי שמעון בן יוחאי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום

מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר ואספת דגנך, ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנאמר ועבדת את אויביך וגו'. אמר אב"י הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידן. ע"כ. הרי דס"ל לרבי שמעון בר יוחאי דהחיוב לעסוק בה לבד, והכא אמר דקיים המצוה בקריאת שמע לחוד, ור"י דאמר התם הנהג בהם מנהג דרך ארץ אמר הכא צא ובדוק כו'.

וכתב הקרן אורה דברים יסודיים בביאור ענין זה, ונביא את עיקרי דבריו בתוספת ביאורים הכרחיים, דעיקרן של דברים כך הם, דהכל מודים בתכלית בריאת נפש האדם בעולם הזה הוא לעבוד את ה' לבד, בל יפעל שום פעולה גשמית, וכמו שנאמר (בראשית ב' ט"ו) ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה, ואמרו ז"ל (עין ב"ר ט"ז, ד') מצות עשה ול"ת, כי לזו העבודה לבד נברא, לא היה נצרך לעבודה אחרת לצורך מחייתו הגשמית, כי היה מושפע מכל טוב על ידי שלוחים טובים, כי כל הברואים זולתו נבראו לשמשו, ואפילו צבא מעלה, כאמרם ז"ל (סנהדרין נ"ט ע"ב) מלאכי השרת היו צולין לו כו', אבל כל זה בהיותו על שלימותו ואין לו חפץ בדברים גשמיים כמו קודם החטא, ואחר כך כשנפסקה זוהמת החטא הראשון במעמד הר סיני נאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, ולא בא אל התיקון השלם בכלל נפש האדם עד לעתיד לבא, כמו שנאמר (ישעיה ס"א, ו') ואתם כהני ה' תקראו, ואז יושלם רצונו יתברך בתכלית בריאת האדם ושלימות פעולתו, אבל עתה אינו שלם בתכלית בריאתו, כי לא נפרד מזוהמת הגשמיות ומוכרח הוא לעבוד גם את עצמו מעט לחרוש ולזרוע, אך עם כל זה אפשר גם בזה להגיע אל תכלית ושלימות, אם הוא אינו מרבה בעבודת הגשם אלא רק בהכרחי ממש, למען יוכל להגות רוב העת בתורה ובעבודת שמים, וז"ש רבי ישמעאל הנהג בהם מנהג דרך ארץ.

אך גם זה אינו מן הנמנע גם עתה להיות יחידים ושרידים אשר יבאו בשלימותם אל שלימות האמת ורצון עליון, אשר יהיה חפשי לגמרי מעבודת הגשם, ויעשה מלאכתן על ידי אחרים, אבל לא רבים הם, וז"ש רבי שמעון אדם חורש כו' תורה מה תהא עליה, כוונתו, שאם ח"ו לא ימצא בקרב ישראל יחידים אשר הם בתכלית המעלה להיות מובדל וחפשי מכל עניני הגשם תורה מה תהא עליה, על ידי מה יעמוד התקשרות חבל אור התורה על ישראל, אם לא על ידי יחידים אלו אשר הם מקושרים ומדובקים באהבתה בכל עת, ועל ידם תשכון אורה גם על השלימים אשר אין אהבתם אליה גדולה כל כך ונפרדים מאתה על רגעים הכרחים, עם כל זה תקשר גם עמם אהבה, אחרי שמצאנו לה משכון כחפצה בשרידים אשר המה לא יתפרדו מאתה גם על רגע קטן, ועל אלו אמר רבי שמעון בר יוחאי (סוכה מ"ה ע"ב) ראיתי בני עליה והמה מועטים, כי הם יקראו

בשם בני עליה, כי אין משכנם בעולם הזה ועניניו, וכבר ביארנו בעבר כי ענין בני עליה הם אלו הדרים בעולם הזה כמו בבית ועליה, שהגר בבית ועליה יכול לעלות לעליה כשרוצה ולרדת לבית כשרוצה, ובני עליה הם אלו שבאמת שייכים לעליה, לעולם העליון, רק הם דרים כאן אתנו, וברצונם מתדבקים בעליונים וברצונם יורדים לתחתונים, וא"כ אין כאן מחלוקת, רבי שמעון אומר על שלימות האמת משלימי רצון עליון ב"ה כחפץ בריאת האדם, ור"י אומר על המציאות של רוב הצדיקים עתה, אשר גם הם צדיקים גמורים.

אבל יש עוד חלק אחד בישראל יקראו בשם עמי הארץ, היינו בעלי עבודה בצרכיהם, לא על דרך ארעי, כי אם מבלין רוב ימיהם בזה, ולא זו בלבד הוי בכלל עם הארץ אלא הלכה כאחרים (שם מ"ז ע"ב) דאפילו קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים הוי עם הארץ, והענין כי עיקר שלימות התורה להביא אל אהבת ודביקות הבורא ב"ה, ושימוש תלמידי חכמים הוא בכלל, כמשא"ל (כתובות ק"א ע"ב ע"י שם) ואתם הדבקים בו וכי אפשר בו' אלא הדבק בחכמים ותלמידיהם, ומי שאינו רוצה בשימושן הוא מצד שלא זכה לתכלית הלימוד, ותורתו הוא מן השפה לחוץ, ועיקר התקשרות נפשו הוא בחפצים הגשמיים בלי הרגשת אמונה, ע"כ גם זה יקרא בשם בלתי מאמין, ע"כ בא רבי שמעון בר יוחאי ואמר בתקנתם כי באמת גם הם גידולי עץ החיים ונקראים עלי האילן, וכמאמרם ז"ל (חולין צ"ב ע"א) ליבעי רחמי אתכליא על עליא, ועליהם אמר אפילו לא קרא אלא קריאת שמע שחרית וערבית, הכוונה כי על כל פנים ערב ובקר יקבלו עליהם עול מלכות שמים באהבה, ומזה יקבלו גם הם שפעם הטוב להתאחד העלה עם הפרי לינן מעץ החיים, את כל זה ביארו ז"ל דרכי התורה לכ"א כפי מדרגתו, וזהו שאמרו ז"ל אסור לאומרו או מצוה לאומרו, כי באמת הדבר שקול, כי מי שהוא מקבל עליו עול מלכות שמים ערב ובוקר באהבה מצוה לאומרו לו, אבל יש חשש בזה כי פן יעלה על לבו כי יצא בזה, וכל היום יהיה חפשי לעשות מה שלבו חפץ, וישרים דרכי ה'.

ועוד אפשר לומר שבאמת אין קשר בין שתי המחלוקות, דודאי יתכן שלענין עצם קיום מצות תלמוד תורה רבי שמעון מיקל יותר מרבי ישמעאל, אבל ודאי זו אינה התכלית, והתכלית היא להגיע כמה שיותר למצב של תכלית הבריאה, שהאדם אך ורק יעבוד את בוראו ולא יתעסק בענייני גשם, מעלתו של רבי שמעון ידועה, שהיתה תורתו אומנתו, ובני דורו הכירו את מעלתו, אמנם נחלקו רבי שמעון ורבי ישמעאל מה נדרש מכלל ישראל, לדעת רבי ישמעאל הדרך המובחרת לכלל ישראל הוא להנהיג בהם דרך ארץ, וכמובן שיהיו יחידים שמעלתם גדולה יותר שהם בלתי לה' לבדו. ולדעת רבי שמעון התביעה על כלל ישראל להגיע למדרגת היחידים הנ"ל,

ולכן כשאננם במדרגה זו נחשבים שאינם עושים רצונו של מקום, כי רצונו של מקום הוא רצונו של הבורא בעצם הבריאה, והיא כנ"ל שידור האדם בבית ועליה כמו שביארנו, והוא שאנו אומרים בקדיש בעלמא דברא כרעותיה, בעולם שברא כרצונו, שיהיה התיקון השלם ויהיה העולם כרצון הבורא בבריאתו, קודם החטא. וזהו שמסיימת שם הגמרא בברכות שהרבה עשו כרבי שמעון ולא עלתה בידם, כי אף שודאי שזו צריכה להיות השאיפה והדרך, מכל מקום לאו כל מוחא סביל דא.

ורבא אמר מצוה לאמרו בפני ע"ה.

כתב השפת אמת דנראה הפירוש כדי שלא יחשוב העם הארץ כיון דיומם ולילה א"א לו ללמוד יתיאש לגמרי מן התורה, לכן מצוה להודיעו דאפילו בפרק אחד הוא בכלל לא ימוש:

תנא דבי רבי ישמעאל דברי תורה לא יהו עליך חובה, ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהן.

כתב רבינו המהר"ל, נראה פירושו, שאל יעשה אותם כאילו היה חובה, דאם כן לא ילמד מאהבה, אבל יש ללמוד מאהבה כאילו אין עליו חובה, רק בשביל שהוא אוהב את התורה. ומ"מ אי אתה רשאי להפטר מהם, שלא תאמר כי מאחר שאינה חובה, אפשר להפטר מהם כי אין אתה רשאי להפטר. כי שניהם ביחד הם בתורה, כי מצד אחד היא מצות השם יתברך על האדם, ולכך אי אתה רשאי להפטר מהם, ומצד האדם עצמו יש לו ללמוד מאהבה.

ובאמת הוא בכל דבר בתורה, דהיסוד הוא קבלת עול פשוטה, דלא כל העיתים שוות לעבוד באהבה ובשמחה, וכתבו בספרים שלכן המצוה הראשונה שמקיים האדם היא קריאת שמע של ערבית, שהיא הענין של קבלת עול מלכות שמים אפילו בעיתים החשוכים, שצריך האדם לקבל עול בפשיטות אף בלא להבין, אך בתורה היתה הוה אמינא שיש לה ענין מיוחד שצריך ללמוד ברצון, כמו שאנו מתפללים והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו, לכן צריך לומר שמכל מקום אם אין דלו כל כך חשק ללמוד, מכל מקום ידע שמכלל חובה לא יצאה.

והקדוש ברוך הוא מסית את האדם מדרכי מיתנה לדרכי חיים, שנאמר ואף הסיתך מפי צר, מגיהנם שפיה צר שעשנה צבור וכו'.

והוא תימה גדולה, מה ענין הסתה זו לזו, ובאמת מדוע כינה לדבר זה בשם הסתה. וכתב המהרש"א, לפי שעל הרוב מלת מסית נאמר על המשיא עצה לחבירו לרעה, וזה שאמר בהקב"ה, אף לפי דעתך מה שהוא מצווה לך שהוא דבר המסיתך לרעה, אינו כן, דאינו מדתו כמדת ב"ו שהסתה שלו לרעה מדרכי חיים בו, והסתת הקדוש ברוך הוא שלפי דעתך לרעה אינו אלא הטובה מדרכי

מיתה דהיינו גיהנם שפיה צר לדרכי חיים שהוא ג'ע כדמסיים בהאי קרא ונחת שלחנך גו'.

והענין, דלשון הסתה היא למעשה לשון הסטה, שיש דרך ישרה, והמסית את חבירו מסיטו מדרך חיים לדרכי מיתה רח"ל, כי בדרך כלל הולך האדם בדרך הישר, והמסית מסיטו מדרך הישר לדרכים עקלקלות, ואם לא היה מתערב לו בדרכו היה הולך לבטח, אבל הקב"ה אינו כן, שגם כשהולך האדם בדרכים שאינם ישרות, שאחריתם גיהנם, הקב"ה מסיטם מדרכים אלו כדי שלא יכנסו לגיהנם, אף שהיה לו באמת להניחם ללכת בדרכיהם אשר בחרו להם ויאכלו פרי מעלליהם.

ויותר בעומק, הרי ידוע כי כל הסתה באה על ידי פיתוי, אכילה ושתייה [הולין ד' ע"ב]. כי הניסת לא יעזוב את הדרך הסלולה אם לא יהיה מתן שכרו בצידו.. וכן מצאנו כמה שאמר הכתוב [בראשית מ"ט י"א] ובדם ענבים סוטה, שפירש רש"י, וצבעונין הוא לשון סוטה שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. וכאן ההסתה היא הפוכה, שגם כאן הבורא יתברך אב הרחמן מפתה אותנו שלא ללכת לגיהנם, וזו הכונה שהוא מסית אותנו, וכנ"ל.

פיה צר וכו'.

ומה ענין זה לסוגיין. כתב הקרן אורה דנראה דמאמר זה מענין משנתנו הוא בסדר השלחן, כי ידוע כי שלשת כלי המקדש אלו הארון והשלחן והמנורה הם כנגד ג' מעלות, ארון הוא תורה, מנורה בדרום כהונה, שלחן בצפון כו', וכולם יורו לטובתן של ישראל, כי בהיות אתם שלימות התורה עמוד התווך יקבלו גם טובת הקצוות, אות המנורה הוא על השראת שכינתו יתברך בקרבנו, כמאמרם ז"ל (שבת כ"ב ע"ב) על נר מערבי, והכהנים הם שושביניה, והשלחן יורה על קצה הצפוני, אשר גם הוא יושפע לטוב להרים ראש בעושר וכבוד, וכמו שאמרו ז"ל (ב"ב כ"ה ע"ב) הרוצה להעשיר יצפין, ובוזה נראה חיבה יתירה אם יקרב בשמאל אחר כך, כמו שנאמר (שה"ש ב', ו') שמאלו כו', ע"כ הראו לישראל ברגל השלחן עם לחמו לחם חום (יומא כ"א ע"ב) להראות להם חובתם לפני המקום ב"ה, כי אש הצפוני אשר שלוח הוא גם כן לחול על ראש רשעים לשלם להם כפעלם, אבל לא כן הוא עם ישראל, כי יכין להם שולחן לטוב בעושר וכבוד, והכל בזכות התורה והמצוה, וזהו שאמר ואף הסיתך מפי צר, בא וראה טובו וחסדו ומדתו הטובה שלא כמדת בשר ודם, כי בשר ודם מסית לרעה, כי הסתה הוא רוב דברים, וזה כמדת בשר ודם נצרך להסתה לרעה, כי בלא רוב דברים לא יאמין לקולו, אבל לטוב אין דרכו להרבות דברים, ולא ישתדל כ"כ להטיב לזולתו, ולא כן מדת הקדוש ברוך הוא, כי עסק התורה והמצוה באמת אינו נצרך להסתה ורוב דברים אליו, כי מי לא יקח סגולתה היקרה מפנינים, אך חכו ממתקים ובטובו הגדול עשה

השתדלות והסתה בדברים טובים, למען הציל אותנו מאש הצפוני הקשה, ושמא תאמר למלך לא הוכנה, יכוין על מי שהטעימו אותו בעולם הזה בשלחן ערוך בעושר וכבוד, וידמה בנפשו כי השלים אתו אש הצפוני לטוב לו ויעשה מה שלבו חפץ, ת"ל גם הוא הוכנה, ושלחן בלא תורה ומצוה הוא לפח ולמוקש למו, אבל בסוף הוכן אשו של גיהנם, וכמו שנאמר ומשלם לשונאיו כו', ושמא תאמר זה הוא שכרה לבד להציל הוגיו מאש הקשה של גיהנם, ת"ל ונחת שלחניך מלא דשן, כי עוד תוסיף טובה לך לערוך שלחנך בעושר וכל טוב, וזהו שנאמר (תהלים ל"א, כ') מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, יכוין כי ליראיך מדת הצפון וחמו יתן להם רב טוב, וכנאמר (משלי ב', ט"ז) אורך ימים בימינה עושר וכבוד בשמאלה והבן.

והבן יהוידע כתב, ושמא תאמר למלך לא הוכנה, כלומר למלך של תורה כמו אלישע אחר, דאמרו עליו מתחלה לא מידן לדון ליה בגיהנם מפני שעסק בתורה ולא יתי לגן עדן מפני שחטא ויצא לתרבות רעה, תלמוד לומר גם היא למלך הוכנה, כאשר עשה רבי מאיר ע"ה שבקש דייתי אלישע אחר לגיהנם כדי שיתכפר לו. ושמא תאמר אין בה עצים, פירוש גיהנם של אלישע אחר וכיוצא בו, אין בה גחלים הנעשים משריפת עצים מפני שהם עסקו בתורה שנמשלה לעץ ולאש דכתיב [משלי ג' י"ח] עץ חיים היא, ולכן אין ראוי שיהיו נדונים בגיהנם של גחלי אש הנעשים מן עצים אלא יהיו נדונים בגיהנם של עשן בלבד, וכמו שאמר רבי מאיר שיצא עשן מקברו של אחר שהוא הוכחה שנידון בגיהנם של עשן, תלמוד לומר מדורתה אש ועצים הרבה, פירוש גהינם של זה שהיה חכם בתורה בהיותו בעולם הזה יש בה גחלי אש ומדורתה עצים, אע"פ שעסק בתורה שנמשלה לאש ונמשלה לעצים. ושמא תאמר זה שכרה של תורה, זו של אלישע אחר וכיוצא בו שהועיל לו ליכנס לגיהנם בשביל כפרה ולא תועיל להכניסו לגן עדן לישוב במקום הראוי לבעלי תורה על שלחן הצדיקים וחכמים חביריו, תלמוד לומר ונחת שלחנך מלא דשן, שישב על שלחן הגדול והעצום עם גדולי חכמי ישראל ולא ישב במדרגה קטנה שבגן עדן.

דף ק' ע"א

שחטו את התמיד והוציאוהו לבית השריפה, והורידו כהן גדול לבית הטבילה.

ומדוע לא היה יכול הכהן הגדול לטבול קודם, כתב השפת אמת במסכת יומא דיש לומר שהטבילות של כהן גדול צריכות להיות דוקא ביום, וכמו שאמרו שחמש טבילות טובל כהן גדול בו ביום.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לא בבליים הם אלא אלכסנדריים הם, ומתוך ששונאין את בבליים

קורין אותם על שם בבליים. תניא נמי הכי, רבי יוסי אומר לא בבליים הם אלא אלכסנדריים הם, ומתוך ששונאין את בבליים קוראין אותן על שם בבליים. אמר לו רבי יהודה תנוח דעתך שהנחת דעתי.

והענין, שבאמת במציאות לא היו אלו הבבליים שעשו כן, רק האלכסנדריים, אבל מחמת ששנאו את הבבליים, כל הנהגה רעה קראו על שם הבבליים, וכשם שעם הארץ הוא שם נרדף למידות רעות והנהגות בזויות אף שלפעמים אף אלו שאינם שבכלל זה לוקים במידות אלו, וכמו שאמרו האוכל בשוק דומה לכלב, אף שבודאי לא צמח לו זנב. וכמו שבזמנינו, פולני הוא שם נרדף לזה והונגרי לדבר אחר, וכן ליוצאי אשכנז וגליציה, והמבין יבין.

אמנם מכל מקום הוא תימה, דמה היתה הנחת דעתו של רבי יהודה, דסוף סוף לא היתה זו סתם שנאה, אלא שהיו מייחסים להם מידות לא טובות, ואף שבדבר המסויים הזה באמת לא היו לקויים, מכל מקום לא יצא שמם לתהילה למידות טובות ומתוקנות, ומה הניח את דעתו. וצריך לומר שבפרט בענין הזה שאמר רבי יוסי שלא היו בבליים, היתה הקפידא מצד רבי יהודה, ששם מדובר על הוצאת שעיר המשתלח מן העזרה, שהוצרכו לעשות לו כבש מיוחד מפני אלו המכונים אצלם בבליים, שהיו מתלשים בשערו ואומרים לו טול וצא טול וצא, שהיתה נראית בעיני רבי יהודה הנהגה פחותה ביותר, ועליה היה מקפיד.

ובאמת מה שהיו שונאים את הבבליים, הוא לפי שלא עלו בימי עזרא, ובאמת זה היה מן הדברים שגרמו למעשה אחר כך את חורבן בית שני כמו שמבואר בכמה מקומות, וכמו שמצאנו [יומא ט' ע"ב], ריש לקיש הווי סחי בירדנא, אתא רבה בר בר חנה יהב ליה ידא אמר ליה אלהא סנינא לכו דכתיב אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארוז, אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו, עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם כארוז שהרקב שולט בו. עיי"ש.

דף ק"ב ע"ב

האומר הרי עלי במחבת והביא במרחשת, במרחשת והביא במחבת מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא; זו להביא במחבת והביא במרחשת, במרחשת והביא במחבת הרי זו פסולה וכו'.

[ק"ג ע"א] אלא שקבען בשעת נדר, אבל בשעת הפרשה לא, כאשר נדרת ולא כאשר הפרשת.

רמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ז ה"א] האומר הרי עלי שני עשרונות להביא בכלי אחד והביא בשני כלים, בשני

כלים והביא בכלי אחד מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא; אלו בכלי אחד והביא בשני כלים, בשני כלים והביא בכלי אחד הרי אלו פסולין. הרי עלי שני עשרונות להביא בכלי אחד והביא בשני כלים, אמרו לו בכלי אחד נדרת, הקריבן בשני כלים פסולין, בכלי אחד כשרין. הרי עלי שני עשרונות להביא בשני כלים והביא בכלי אחד, אמרו לו בשני כלים נדרת, הקריבן בשני כלים כשרין, נתנו לכלי אחד - כשתי מנחות שנתערבו.

[הלכה ב'] האומר הרי עלי במחבת והביא במרחשת, במרחשת והביא במחבת, מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא, ואם אמר זו להביא במרחשת והביאה במחבת, או במחבת והביאה במרחשת, הרי זו פסולה וכן כל כיוצא בזה, וכן האומר הרי עלי שני עשרונות להביא בכלי אחד והביאן בשני כלים, בשני כלים והביאן בכלי אחד, מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא, שנאמר כאשר נדרת לה'.

[הלכה ג'] אמר אלו להביא בכלי אחד והביא בשני כלים או להביא בשני כלים והביא בכלי אחד פסולין, לא קבען בשעת הנדר אלא אמר הרי עלי שני עשרונות ובשעת הפרשה קבען והפרישן בשני כלים וחזר והביאן בכלי אחד הרי אלו כשרים שנאמר כאשר נדרת ולא כאשר הפרשת, אמר הרי עלי שני עשרונות להביא בכלי אחד והביאן בשני כלים, אמרו לו בכלי אחד נדרת, הקריבם בשני כלים הרי אלו פסולין, הקריבם בכלי אחד הרי אלו כשרים.

[הלכה ד'] אמר הרי עלי שני עשרונות להביא בשני כלים והביא בכלי אחד, אמרו לו בשני כלים נדרת, הקריבן בשני כלים הרי אלו כשרים, הקריבן בכלי אחד הרי אלו כשתי מנחות שנתערבו.

רבי שמעון פוטר, שלא התנדב כדרך המתנדבין.

רמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ז הלכה ט']. האומר הרי עלי מנחת שעורים או מנחת חצי עשרון או מנחת בלא שמן ולבונה הרי זה פטור, שלא התנדב דבר שכמוהו מקריבין, אמר הרי עלי מנחה מן השעורים או מן העדשים או מנחה בלא שמן ולבונה או מנחה חצי עשרון, שואלין אותו אם אמר לא נדרתי אלא על דעת שמותר להקריב כזה ואילו ידעתי שאין מקריבין אלא עשרון שלם סלת בשמן ולבונה לא הייתי נודר הרי זה פטור, ואם אמר אילו הייתי יודע הייתי נודר כדרך שמקריבין הרי זה חייב להקריב כדרך שמקריבין.

וכתב הראב"ד, א"א, אין לסמוך על הכללות הללו, שאם בדקו אותו ואמר אילו הייתי יודע הייתי מתנדב כדרך המתנדבים, אף על פי שאמר מנחת שעורים מביא מן החטים, וזעירי שמפליג בין מנחה למנחה לדעת בית שמאי או לרבי מאיר דאמר תפוס לשון ראשון הפליג

שאם אמר מנחת שעורים אין כאן לשון ראשון, וכן מה שכתב בסוף שאם אמר הרי עלי קמה או הרי עלי עשרון הרי הוא כמי שלא נדר מעולם אינו כלום, שהכל תלוי בבדיקה כמ"ש.

דף ק"ג ע"ב

מתנדב אדם מנחה של ששים עשרון ומביא בכלי אחד. אם אמר הרי עלי ס"א מביא ששים בכלי אחד ואחד בכלי אחד, שכן הציבור מביא ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ששים ואחד, דיו ליחיד שהוא פחות מן הציבור אחד. אמר ר"ש והלא אלו לפרים ואלו לכבשים, ואינם נבללים זה עם זה אלא עד ששים יכולין ליבלל וכו'.

רמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ז הלכה ו'], אין היחיד מביא מנחה בכלי אחד יותר מששים עשרון, ואם נדר יותר מששים מביא ששים בכלי אחד והשאר בכלי שני, שאין יכולין להבלל כאחד אלא ששים אבל יתר על ששים אין נבללין, אף על פי שאין הבלילה מעכבת כמו שביארנו אמרו חכמים כל הראוי לבילה אין הבילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה הבלילה מעכבת בו.

דף ק"ד ע"א

יש קבע לנסכים או אין קבע לנסכים היכי דמי כגון דאייתי חמשה, אי אמרת אין קבע לנסכים, משיך ומקריב ארבעה מינייהו דחזי לאיל ואידך הוי נדבה, ואי אמרת יש קבע לנסכים, עד דממלי להו לא קרבי.

רמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ז הי"ד], נדר חמשה לוגין אומרין לו השלם ששה שהרי קבען לקרבן, אבל אם נדר לוג או שנים פטור שהרי אינן ראויין כלל לא הן ולא מקצתן, ואין מתנדבין ולא נודרין פחות מלוג שמן, שאין לך מנחה פחותה מעשרון והיא צריכה לוג אחד שמן.

דף ק"ד ע"ב

א"ר יצחק מה נשתנית מנחה שנאמר בה חמשה מיני טיגון הללו משל למלך בשר ודם שעשה לו אוהבו סעודה ויודע בו שהוא עני, אמר לו עשה לי מן חמשה מיני טיגון כדי שאתנה ממך.

כתב בספר בנייהו בן יהודע, יש לדקדק, דמשמע דתולה הא בהא, דמחמת שעושה לו מיני טיגון אז יהנה ממנו, ואיך תליא הא בהא, אדרבה אם יעשה מיני תבשילין יהנה יותר. ונ"ל הכונה, אע"פ שזה העני אפשר שילווה מעות מאחרים ודוחק עצמו לעשות מיני תבשילין לכבוד המלך, אם יעשה כך לא יאמרו העולם דהמלך אהב אותו על כן אכל ונהנה ממנו, אלא יאמרו זה העני מנין לו מעות לעשות הוצאה מרובה במיני תבשילין, ובודאי כי המלך

נתן לו מעות לקנות בשבילו בשר ועופות ומיני פירות כדי לעשות לו התבשילין, והמלך אכל ונהנה מכיסו, וזה העני הוא כמו המלצר, ומה כבוד יש לעני בדבר זה, ומהיכא מוכח שהמלך אוהב את זה ובא לאכול משלו, אבל אם העני הזה לא יביא למלך מיני תבשילין, אלא יעשה לו מיני טיגון שהוא מאכל עניים, אי אפשר לומר שהמלך נתן לו פרוטות לעשות לו בהם סעודה של עניים, ובודאי זו הסעודה של מיני טיגון עשה אותם העני מכיסו, כי המלך אהב אותו ורצה לאכול משלו ועשה זה כפי יכולתו, ונמצא המלך נהנה מן העני ולא נהנה ממעות שלו, ולכן אמר לו אע"פ שאתה תרחוק עצמך או תלוה מאחרים ותעשה לי מיני תבשילין לא תעשה כן, יען שאם תעשה כן לא יאמרו אני נהניתי משלך אלא יאמרו אני נתתי לך מעות שתעשה לי בהם סעודה ואתה שליח כמו המלצר המבשל בביתי, על כן תעשה לי מיני טיגון שהוא אכילה של עניים, ובזה יודע כי לא ממעותי עשית, כי איך אפשר שאתן לך מעות לעשות לי סעודה של עניים, אלא ודאי משלך עשית ואני אינני אוכל משלי אלא אוכל משלך ונהנה ממך, ובזה ניכר שאני אהבתיך.

וכתב עוד דבאופן אחר נ"ל כונת המאמר, משל למלך שבא לעיר אחת מערי ממשלתו עובר אורח, ובאותה העיר נמצאים שרים ועשירים גדולים אשר יש לאל ידם להביא לפני המלך סעודה של מלכים, ויש עוד שם בעיר ההיא איכרים בעלי צאן אשר מחייתם היא מן הצאן אוכלים מחלבן ולובשים מצמרן, וכאשר שמעו השרים שבא המלך לעיר כל אחד מן הגדולים הכין בביתו סעודה גדולה הראויה למלך, כי כל אחד בא לפני המלך להזמינו על סעודה בביתו וכולם יצאו לקראתו כדי להזמינו על הסעודה, אך המלך רצה לאכול היום אצל איכר אחד בעל צאן כי אהב אותו הרבה, וחשב דודאי לא ינחוחו השרים והגדולים לאכול אצל האיכר, כי יאמרו אין זה כבוד מלכות, מה עשה, כשהגיע זמן הסעודה והיה כל אחד מקוה שיחפוץ המלך לבא לאכול בביתו, אמר המלך לכל העומדים לפניו אני אינני יכול היום הזה לאכול תבשילין של בשר, ומזגי מכרחיני לאכול חמאה וחלב, ועוד מאכלי חלב, על כן מוכרח אני לילך שעה זו אצל האיכרים בעלי הצאן אשר נמצא אצלם מוכן ומזומן חמאה וחלב וכו', ובזה שתקו כל השרים והגדולים ולא ענו דבר כי אכילה ושתיה זו היא מוכרחת לפי מזג גופו ורפואתו, דאי אפשר לאכול תבשיל בשר, ואז ממילא זכה אותו האיש האיכר בעל הצאן שיבא המלך לתוך אהלו ויאכל מן המאכל הנמצא אצלו, וכן הענין כאן זכר הכתוב חמשה מיני טיגון במנחת העני מפני שהטיגון הוא מאכל עניים, ורצה הקב"ה לעשות שבח להעני שתהיה מנחתו הקלה נמנית עם קרבנות היקרים והחשובים ומכובדים, להודיע כי הדלות של העני היא סיבבה שיהיה נבחר קרבנו כמו קרבנות המכובדים והחשובים, כי כיון שהשי"ת צוה שיביא מיני טיגון נעשית הבאה זו חשובה ויקרה כהבאת קרבנות החשובים, מאחר שהשי"ת צוה בכך ורצה בכך ורצונו זהו כבודו: